హరిజన సమస్య

గంటకి నలభై మైళ్ళ వేగంతోఎగిరిపోతున్న కారు ఏమీ మారుమాట లేకండా ఆగిపోయింది రోడ్డు మధ్య. అరగంట సేపు డ్రైవరు కెలికి చూసినా ఉలకలేదు, పలకలేదు. ఆ అద్దె కార్లు ఇంతే, నమ్మడానికి వీల్లేదు అనుకున్నాడు వెనక సీట్లోకూచున్న డైరెక్టరు. అనుకుంటేచాలు, యజమాని మాటని గ్రహించి పరిగెత్తే సజీవమైన జంతువుమల్లే, మంత్ర బలంతో ఎగిరే పుష్పకం మల్లే వెళ్ళే కారు, ఏ మాత్రం ఇన్‌టిమేషన్ లేకండా వుత్తరాయిమల్లే అయిపోవడం ఎంత ఆశ్చర్యం అనుకున్నాడు. అతని పక్కన కూచున్న కథకుడు! గదుల్లో చెయ్యడానికి సిగ్గుపడే పనుల్ని కార్లలో చెయ్యడానికి ఉపయోగించుకోడమే గాని, కారు బానెట్ తెరిస్తే దయ్యాలుంటాయో, పేగులుంటాయోకూడా తెలీదు వాళ్ళిద్దరికీ.

"ఇంక లాభం లేదంటావా?"

"ఎబ్బే ఫరవాలేదు. కూచోండి."

"ఫరవా ఏం లేదు లే. రాత్రికి తిండి లేకపోయినా, కప్పుకు పడుకోడానికైనా ఏం లేదు."

"ఆ రోడ్డు తమ కారు వెళ్లడానికి మాత్రమే బోర్డువారు నిర్మించి నట్టున్నారు. అరగంటలో ఏ బండిగాని, కారుగాని, మనిషిగాని, అటురాలేడు.

చుట్టూ చిట్టడవి. ఆ అడవితో ఏ మనిషికీ, మృగానికీ, పిట్టకీ కూడా అవసరమున్నట్టు తోచదు. "ఈ సిట్యుయేషన్ చాలా బావుందోయ్. నీ కథానాయికని ఇట్లాంటి చోట strand (స్ట్రాండ్) చేయించు" అన్నాడు డైరెక్టరు. సాయంత్రమవుతోంది. ఇంకా యాభై మైళ్ళు పోవాలి. మధ్యాహ్నం ఎండనించి కారుని రక్షించిన చెట్లు, బెంగ పుట్టించే నీడల్ని పొడుగు చేసుకుంటున్నాయి.

మిధ్యావ్యహారం మీద బైలుదేరినందుకు బాగా జరిగింది. ప్రొడ్యూసర్ తాను వలచి తెచ్చుకున్న బరువు బాలీసుని కథానాయిక చెయ్యాలంటాడు. "నీ మూడు లక్షలూ గోదావరిలో పొయ్యక పోయినావా, ఇంతదూరం వొచ్చి ఫిల్ము పేర తగలెయ్యడమెందుకు?" అన్నాడు డైరెక్టరు. తనకి వశ్యురాలు కాని అనాఘ్రాత పుష్పాన్ని అని చాటుకునే ఒక పేరెక్కిన నక్షత్రాన్ని కథానాయికిగా తీసుకుని త్కాలిక ప్రాణనాయికను చేసుకోవాలని డైరెక్టరు తాపత్రయం. తన పినతండ్రి కూతురూ, తనకి ప్రేమాస్పదురాలైన విద్యావతిని మనస్సులో పెట్టుకుని వర్ణించి కథ రాశాడుకథడుకు. తమ అంతరార్థాలను ఎవరూ బైట పెట్టక తర్కించుకున్నారు మూడు నెలలు. చివరికి విసుగెత్తి, ఎవరూ వినని కొత్త కన్యను సంపాయిస్తామనే మిషతో బైలుదేరారు, talent (టాలెంట్) అన్వేషణలో, ఆ పల్లెటూరు

వెళ్ళి వొస్తోవుంటేనే ఈ విఘాతం పాపం, వాళ్ళకి. ఆమె తన ఫోటో పంపి, పెద్ద ఉత్తరం రాసింది. ఒక యాభై వేలు తాను పెట్టుబడి పెడతా నంది. యాభై వేల మాటతోనూ ప్రయాణమయింది వీళ్ళిద్దరితోనూ. అప్పటికప్పుడే పాడింది, ఆడింది, నాటకాలు వొప్పచెప్పింది, చాలా బాగానే వుంది వ్యవహారం అసలు మర్నాడు బైలుదేరదామనుకున్నారు. కాని ప్రతి అదృష్టానికీ అడ్డంగా ఓ వక్రగ్రహం వుంటో వుంటుంది. ఆ మధ్యాన్నం డైరెక్టరు నిద్రపోతూ వుండగా గుండెల మీద కూచుని లేవకొట్టాడు, కాంతారాయుడు. అతనిదావూరని కూడా తెలీదు డైరెక్టరుకి. కాంతారాయుడు మూడు హత్యలకన్నాకారకుడని ప్రసిద్ధి. లక్షాధికారి, ప్రభుత్వపు మంత్రుల్లో ఒకరిని సింహాసన మెక్కించిన మనిషి. డైరెక్టరు కళ్ళు తెరిచాడో లేదో, బొబ్బిలి పాపారాయుడి మల్లే, ఒథెల్లో వేషంలో రాఘవాచారిగారి మల్లే శబ్దం లేకండా గర్జించాడు.

"అది నా తమ్ముడి భార్య, దానికి సినీమాల పిచ్చెక్కింది. దాన్ని చేర్చుకున్నావా, మీ ఫిల్ముకి వేరే డైరెక్టర్ని చూసుకోవాలి. నువ్వు పొలిమేర దాటవు. నా పేరు కాంతారాయుడు!" అని అంతర్ధానమైనాడు.

ఎగబడి కారులోకి యాభై వేలతో పాకే ఆ కాంతాలలామని తప్పించుకుని పరుగెత్తుకు వొచ్చారు వీళ్ళిద్దరూ. మధ్యలో కారు ఆగింది. వెనక కాంతారాయుడు రావటం లేదుకద! ఈ డ్రైవరుకి లంచం ఇచ్చి ఆపించలేదు కదా!

"దగ్గిర ఊరు ఎంత దూరం వుంటుంది?"

"ఏమోనండి. నాకీ రోడ్డు కొత్త."

ఏమైనా కానీ ఇంక ఆ నిర్జీవప్రదేశంలో నిలవకూడదు.

"మేం వెడుతున్నాం. కారు బాగైతే వెనకాల తీసుకురా."

నడక సాగించారు. చీకటి పడ్డది. దోవలో పాము లుంటాయో, పులులే దూకుతాయో! దూరంగా దీపం. దీపాలు; మెల్లిగా. అవి గాసులైట్లు. ఇంకా కొంచెంలో చాలా మధురమైన సన్నాయి వాయిద్యం.

అమ్మా ఏదో వూరు. పెళ్లిగావును. కాని పెళ్లిళ్ళ కాలం కాదు. అదృష్టాన్ని నమ్మలేదు ఇంకా వాళ్ళే దెయ్యాలేమో! కాకపోతే పొరుగూరు వెళ్ళే పెళ్లి ఏమో! కాక కాంతారాయుడు కాడుకద! ఏమీ ఆశ్చర్యం వుండదు. లైట్లతో, వాయిద్యాలతో ఎదురొచ్చి వాళ్ళిద్దరీ పట్టుకుని కట్టి తీసికెళ్ళి ఏ పోలేరమ్మకో బలి ఇచ్చినా, ఈ నైజాంలో ఇంక దిక్కూ మొక్కూ ఎక్కడ? ఏం చెప్పిందో ఆ ఆడది? తనని వెనకనించి రమ్మన్నారని చెప్పలేదు కద బావగారితో!

సమీపించారు. తోటలు ఇళ్ళు, గుంపు. అదేదో సమాధి. తీర్థం లాగుంది. మొక్కు బళ్ళు చెల్లించుకుంటున్నారు. ధైర్యాలొచ్చాయి వాళ్ళకి "చూశారా మూర్ఖం? మతం పట్లు వొదలా లంటారు ప్రభుత్వం" అన్నాడు కథకుడు.

"రాజకీయాల్లోకి తీసుకురా వొద్దంటారు, అంతే."

"జీవితంలో కల్లా ప్రముఖమైన కులం, మతం రాజకీయాల్లోకి రావడం ఆపడం ఎవరి తరం? అందుకనే రష్యాలో దేవుడి పేరు చెపితే నరికేస్తా మన్నారు. ఎన్ని ఉపన్యాసాలిస్తే మాత్రం ఆగుతుందా ఈ దేశంలో?"

"రష్యాలో నరికేస్తా మన్నారని నీకెట్లా తెలుసు?"

"అనుకుంటారు."

"రష్యాలో మల్లె ఇక్కడా చెయ్యాలంటావా?"

"తప్పకండా."

"అట్లా చేసి ఈ మూర్ఖమే పోతే, నీ కథలకీ, నా ఫిల్ములకీ ఏం డబ్బు వొస్తుంది? భక్తి పోయిందంటే, ఇంక చలం కథలే గతి."

"అంటే?"

"శృంగారం."

"శృంగారమైతే మాత్రం చలం కథలే ఎందుకు?"

"భక్తితోపాటు పాతివ్రత్యం మార్కెటుకూడా పడిపోతుంది. ఇంక బ్లాక్ మార్కెట్టే గతి, అంటే చలం."

"ప్రేమ లేదా?"

"వుందిలే. మీ రందరూ ఏం చేస్తున్నా రిప్పుడు మాత్రం? శృంగార ఘట్టాల్లో తెలిసో తెలీకో అతని వాక్యాలేగా దొర్లిస్తున్నారు."

"పోనీ, అభ్యుదయ కథలు తియ్యకూడదూ?"

"అంటే ఆకలేగా? ఆకలేస్తోంది. భోజనం సంగతి ఆలోచించు."

"ఏమిటీ ఆ ఫలహారం తరవాత కూడానా? మధ్యాన్నం ఆకలీ, శృంగారం రెండూ కలిసి వొచ్చాయిగా నీకు?"

ఆమె బలవంతం చేసి ఆవడలు, పూరీలు, చంద్రకాంతలు, హల్వా, సేమియా వాళ్ళిద్దరికీ నోళ్ళలో తన చేతులతో కూరింది.

"ఇంకా ఆకలి లేదులే, కాని-"

ఒక యువకుడు సమీపించి కుశల ప్రశ్నలు, పుట్టు పుర్వోత్తరాలు అడిగాడు వాళ్ళని. డైరెక్టరు పేరు పని చేసింది. తన యింటికి ఆహ్వానించాడు. పొద్దున్నే బండి చేసి దగ్గిర బస్సులు నడిచే రోడ్డుకి పంపిస్తానన్నాడు.

ముగ్గురూ పడిపోయిన చెట్టుమీద కూచున్నారు, తమాషా చూస్తో.

"ఏమిటి ఈ తీర్థం?"

"తెలీదా మీకు? హరియోగి గారి సమాధి అది. చంపేశాం ఆయన్ని మేము. ఇప్పుడు ఉత్సవాలు చేస్తున్నాం. మొక్కుకుంటాము; వ్యాజ్యాలు గెలవడానికి, పిల్లలకి, జబ్బులకి అన్నింటికీ."

"నిదర్శనం వుంటుందా?"

"ఆc"

విద్యావంతుడి మల్లే ఉన్నాడా యువకుడు.

"ఎందుకు చంపారు ఆ యోగిని?"

"చాలా మంచి కథ. వింటారా?"

"కానీండి."

"అదేదో సినిమా చూస్తున్నట్టుగా వుంది, డైరెక్టరుకి కూడా. ఆ సన్నాయి వాయిద్యం; చామంతి, మందార, చంద్రకాంత పూలు పెట్టుకుని, పట్టు చీరెలు అలంకరించుకున్న యువతులు, పళ్ళాలలోపూజాద్రవ్యాలు పట్టుకుని; లైట్లు, ఇంకా చలిలేని గాలి, చుట్టూ చీకటి, అడివి, ఆ దుంగ మీద వాళ్ళు ముగ్గురూ.

"నా చిన్నతనం. ఇరవై ఐదేళ్ళ కింద గావును, ఎక్కణ్ణించి వొచ్చాడో ఓ నాడు మా వూళ్ళో తిరుగుతున్నాడు. తెలుగు మనిషే. ఎన్నో ఏళ్ళు ఎక్కడో వుండి వొచ్చాడు గావును. అప్పటికే నడి వయసు దాటింది. ఒంటి మీద బట్టలేదు. మాట్లాడడు. కళ్ళెత్తి ఎవరివంకా చూడడు. పిలిచి పెట్టినా, పళ్ళు తప్ప ఏమీ తినడు. త్వరలో అతన్ని మహాత్ముణ్ణి చేసుకున్నారు. వీళ్ళే రాత్రులు ఏ చెట్టుకిందో పడుకుంటే పోయి గోల చేసేవాళ్ళు, పిల్లలకోసం, రోగాల నయంకోసం, తప్పిపోయిన గొడ్లకోసం, విసుక్కుని లేచిపోయి ఇంకో చెట్టుకింద పడుకునేవాడు. మేము పిల్లలం; పగలు అతన్ని ఏడిపించేవాళ్ళం-పెద్దవాళ్ళు చూడకుండా తిట్టీ, రాళ్ళేసీ, గడ్డంలాగీ, చాలా మందికి కోరికలు నెరవేరాయి అనేవాళ్ళు.

ఓ రాత్రి హఠాత్తుగా మాట్లాటాడు తెలుగుతో, పిల్లలకోసం వొచ్చిన ఒకామెని-

"వెళ్ళి ఓ కుర్రాణ్ణి చూసి పడుకో. నా దగ్గిర ఏముంది" అన్నాడు నలుగురిలో.

దాంతో హడిలిపోయినారు.

ఆమె ఆ వూరి పెద్ద రైతు భార్య. దాంతో అతని మీద ద్వేషం రేగింది. ఆనాటినుంచి అతను మౌనం వొదిలాడు. అతని గురువు మూడేళ్ళు మౌనం ఆజ్ఞాపించాట్ట ఆ గడువు తీరిపోయింది. ఓ చాప చుట్టుకున్నాడు నడుం చుట్టూ. తరవాత ఎవరో బట్ట ఇస్తే అది

కట్టుకున్నాడు. ఎందుకీ వూళ్లో వున్నావంటే "ఆజ్ఞ" అన్నాడు. అతను మాట్లాడిం తరవాత ఎవరికీ ఏ వరాలూ రావడం లేదు, జబ్బులూ నయం కాలేదు. కడుపులూ రాలేదు. ఎవరన్నా వరం అడిగితే వేదాంతం చెప్పేవాడు. అతని ఖ్యాతిని విని పొరుగూళ్ళనుంచి వొచ్చేవాళ్ళు గుంపులు. "నాకు చిరకాలంనుంచి కడుపునొప్పి" అంటే, "కడుపు నొప్పి ఏముంది? కాని నీ ఆత్మలో నొప్పి సంగతి ఏం చేశావు?" అంటాడు.

"చాలా బీదరికం. కటికి దరిద్రుడు."

"దరిద్రమంత ఐశ్వర్యం ఎక్కడ వుంది? నీ దగ్గిర పెన్నిధులు వున్నాయి, కావాలా నీకు?"

"శల విప్పండి."

"తవ్వు నీ మనసులోకి తవ్వు దొరుకుతాయి."

ఆ మాట లెవరికి కావాలి? మేం పెట్టే బాధలూ; నిరాదరణ పడలేక క్రమంగా హరిజననాడ చేరుకున్నాడు.

అక్కడ సూరిగాడు కొంచెం మోతుబరి. ఓ రాత్రి అతని పసిపిల్ల వాడికి ఏదో జబ్బు పుట్టింది తల్లీ తండ్రి ఆ పసిపిల్ల వాణ్ని ~~ఈ~~ హరియోగి కాళ్ళమీద పడేసి రక్షించమని కాళ్ళు పట్టుకున్నారు.

"మరి బతికిస్తే ఆ కుర్రాణ్ణి నాకు యిచ్చేస్తారా ?" అన్నాడు. ఏమంటారు. ఒప్పుకోక ! అంతే, ఆ నిమిషాన జబ్బు పోయింది. దాంతో అదుగో దూరాన, ఆ కొబ్బరి తోపులో ఓ గుడిసే కట్టి ఆ సాధువుని దాంటో ఉంచారు. కాని ఆ పిల్లవాణ్ణి తీసుకోనే లేదు యోగి. తలిదండ్రులు మాత్రం ఎన్నేళ్ళకీ ఆ కుర్రాణ్ణి యోగిగారి కుర్రవాడి కిందే చూశారు.

ఆ యోగిగారు అక్కడ స్థిరపడగానే ఆ హరిజనవాడకే యోగం పట్టింది. వాళ్ళ పొలాలు పండాయి. పాడి హెచ్చింది, ప్రభుత్వంవారు సహాయ పడ్డారు. యోగిగారి కీర్తి హెచ్చింది. మా వూరి ప్రజలకూడా ఎగబడ్డారు. పొరుగూళ్ళనుంచి కూడా ఒకటే గుంపులు. మహత్యాలు జరిగాయి అని కొందరనేవాళ్లు. కొందరు ఏమీ లేదనేవాళ్ళు. క్రమంగా ఆయనే తగాదాలు పరిష్కారం చెయ్యడం, పోట్లాటలు మాన్పడం, సలహా లివ్వడం దగ్గరికి వొచ్చింది. సూరిగారి కుటుంబంమీద యోగిగారికి అభిమానంలాగు వుండేది. మొత్తానికి అతని కుర్రాడు వీరన్నని తన సొంత కొడుకులాగే చూసుకున్నాడు. మాతోపాటు వాడూ పక్కవూళ్లో హైస్కూల్లో చదువుకునేవాడు. శలవల్లో మేం పగలంతా యోగి గారి తోటలోనే గడిపేవాళ్ళం. ఒక్కొక్కప్పుడు రాత్రులు అక్కడే పడుకునే వాళ్ళం. హరిజనులు మా పేటలోకి రాకూడదు. కాని ఒక్క ఆ ఆశ్రమంలో మాత్రం సమానులమై కలుసుకోడానికి మాలవాళ్ళకీ అభ్యంతరం వుండేది కాదు. మొత్తానికి ఆ నాటి మా ఊరి యువకులందరమూ ఆయన శిష్యులం ఒక విధంగా. ఆయన మామూలు పురాణాల ధర్మసూక్తులే చెప్పేవాడు. సత్యం, శౌచం, అహింస,

దయ, ఇట్లాంటివి. కాని అవి ఒక అనుభవంతో, నిశ్చయంతో వొచ్చి, మా మనసుల్ని నాటుకునేవి.

ఆయన వాక్కు వినడమే, ఆయన దగ్గిర కూచోడమే మాకో సంతోషం.

మేం కాలేజీకి వెళ్ళి నేర్చుకోడం, పత్రికలు చదవడం, దేశంలో, పెద్దల్ని కలుసుకోడం, మా కాలేజీలో డిస్కషన్లు చెయ్యడం, రాజకీయాల పుస్తకాలు చదవడం, వీటితో మాలో మాకు భేదాభిప్రాయాలే గాక యోగిగారి ధర్మబోధనలు వుత్త పురాతనపు చాదస్తాలనిపించాయి. శలవలకి ఇంటికి వొచ్చినప్పుడు ఆయనతో వాదించేవాళ్ళం. ఆయన అన్నిటికి అంగీకరించేవాడు. కాని ఆ అంగీకారం మాకు తృప్తిగా వుండేది కాదు.

"ఈ పూజలూ, భజనలూ వుత్త అర్థంలేని పనులు. పురాతనపు మూర్ఖత్వాలు" అంటే-

"నవీన మూర్ఖత్వాలు పురాతన మూర్ఖత్వాల కన్ననయమా ?" అని నవ్వాడు.

"నవీన పద్ధతుల్లో మూర్ఖత్వం లేదు."

"కొన్నాళ్ళకి ఇవీ పురాతనమైన మూర్ఖత్వాలైపోవా?"

"అసలు దేవుడున్నాడనడమే మూర్ఖం."

"ఎందుకు?"

"వున్నాడని ఎట్లా తెలుసు ?"

"లేడని యెట్లా తెలుసు?"

"లేనిదాన్ని తెలుసుకోడమెట్లా?"

"ఉన్నదాన్ని తెలుసుకున్నావా ?"

"దేన్ని ?"

"నిన్ను"

"తెలీకేం?"

"తెలుసుకుంటే ఇంక దేవుడి ప్రశ్నే లేదు."

వేప చెట్టుకింద అరుగుమీద కూచుని జ్వాలల మల్లె పొదుగ్గామెరిసే కొబ్బరాకుల వంక చూస్తో ఆయన నవ్వులో, చిన్న హేళనలో ఆయనతో సంభాషించిన రోజులు చాలా గొప్పవి. ఏదో శాంతమైన వాతావరణం. మా ఆశలనించి, ఉద్యమాలనించీ, సందేహాల నించి, తిరుగబాట్ల నించి దాటిపోయిన వాతావరణం వుండేది ఆయన దగ్గిర.

"ప్రస్తుత కాలానికి దేవుడు చాలా అనవసరం" అన్నాం మాలో ఒకరం. ఓ వెన్నెలరాత్రి.

"ఏం ? నాకు మల్లేనే దేవుడూ ముసలి వాడైనాడు గావును."

"అదికాదు. మానవుడే సర్వశక్తిమంతు డైనాడు."

"ఇప్పుడేం, ఇదివరకూ సర్వశక్తి మంతుడే."

"కాని ఇదివరకు కన్న ఇప్పుడు."

"తనని తాను తెలుసుకుంటున్నా డన్నమాట."

"కనక దేవుడు అనవసరమనుకుంటున్నాడు."

"చాలా మంచి లక్షణం."

"మరి మీరు ఈశ్వర భక్తిని ఎందుకు బోధిస్తారు?"

"శక్తి హీనులకి, మీ బోటి ధీరులకి కాదు."

ఆయన మమ్మల్ని చూసి నవ్వుతున్నా డనిపించింది. ఆయనకి తెలిసిందో ఏమో కొంచె వుండి, మళ్ళీ అన్నాడు. "ఎబ్బే, ఈశ్వరుడు చాలా అనవసరం. ఎందుకంటే అవసరం వొచ్చిననాడు కోపగించడు. 'ఈ నాటికి నాతో పని కలిగిందా?' అని ఎత్తి పొడవడు."

"అయితే దేవుణ్ణి మేం వొదిలెయ్యడం తప్పు కాదంటారా?"

"అనవసరమైనదాన్ని ఆహ్వానించడం చాలా అనవసరం. కాని ఈశ్వరుడి అవసరం చాల తప్పని అవసరం."

"మాకు అవసరం కాదు."

"చెపితినిగా, అవసరం కానన్నాళ్ళు చాలా అనవసరం."

ఇట్లాంటి జూశ్రీఫ్ఉబఎవం (ప్లాటిట్యూడ్స్) మాట్లాడేవాడు ఆయన.

కాలేజీలో మార్పు చెంది ఆయన్ని ధిక్కరించిన మాలో ముఖ్యుడు సూరన్న కొడుకు. యోగి గారి ప్రేమ పుత్రుడు, వీరన్న. అతను తమాషాగా తయారై మానించి కూడా దూరమౌతున్నాడు. హరిజనుల్ని ఆగ్ర కులస్తులు చాలా ఘోరం చేశారనీ, చేస్తున్నారనీ ఇంక ఒక్కవారం, ఒక్కరోజు హరిజనులు ఆ దుర్గతిని సహించకూడదనీ, హరిజన విప్లవం వెంటనే లేవ తీయాలనీ అతని నిశ్చితాభిప్రాయం. ఏం ఉపన్యాసంలో, ఏ సంభాషణలో, యెక్కడా అప్రస్తుతంగా అదేమాట, అదే కలవరింత. అతనికేమన్నా పిచ్చియెక్కిందేమో ననిపించింది ప్రతి పత్రికకకీ వ్యాసాలు పంపేవాడు, అదే పద్ధతి మీద. అచ్చు కానీ, కాకపోనీ. ప్రతి శలవల్లోనూ తన పేటలో హరిజనులకి ఉపన్యాసా లిచ్చి, యువకుల్ని రెచ్చకొట్టి ఒక సైన్యంగా తయారు చేస్తున్నాడు. ఆ ఉద్రేకాన్నే యోగి గారి ముందు వెళ్ళబోసేవాడు.

"హరిజనులకు జరుగుతున్న ఈ అన్యాయాన్ని ఎట్లా అంగీకరిస్తున్నారు మీరు?" అన్నాడు దూకుడుగా.

"ఆ అన్యాయాలు నా అనుమతి కోరందే" అన్నాడు ఆయన నవ్వుతో.

"మీరు వాటిని అంగీకరిస్తారా?"

"నే నేమిటి? ఎవరూ ఏ అన్యాయాన్నీ అంగీకరించరు."

"కాని, ఈ అగ్రకులంవాళ్ళు అంగీకరిస్తున్నారు."

"అంటే-వాళ్ళకేదో న్యాయం కనపడుతోందన్నమాట."

"ఏం న్యాయం? స్వార్థం."

"ఆచారం, కాలం."

"అవి వొప్పుకుంటారా మీరు!"

"నా అంగీకారంతో గాని, అనంగీకారంతోగాని లోకం మారితే ఇంక కావలసింది ఏముంది?"

"నేను ఆచారాన్ని ఒప్పుకోను."

"చాలా మంచి పని."

"వాళ్ళు ఒప్పుకుంటారు."

"చాలా మంచిపని."

"రెండూ ఎట్లా మంచివౌతాయి."

"నీళ్ళూ, నిప్పూ రెండూ మంచివైనట్టే."

"సరే లెండి.కాని నే నిదంతా మార్చబోతున్నాను."

"తప్పకుండా మార్చు."

"మీ రేమంటారు?"

"ఇప్పు డేమంటారు? మార్చావంటే-కబీరు, బుద్ధుడు, రామానుజుడి కన్న గొప్పవాడి వంటాను."

"ముందు ఈ వూరిని మార్చబోతున్నాను."

"మార్చెయ్యి. అదేదో నేనూ నేర్చుకుంటాను."

"ఏమిటి?"

"మార్చే విద్య."

"ఏం లేదు. బలవంతంగా చొరబడటమే!"

"చొరబడి మళ్ళీ బయటకి వొస్తావా, అక్కడే వుంటావా?"

నవ్వాము.

"ఆ ఆచారాన్ని పగలకొడతాను. ఎవరడ్డమొస్తారో చూస్తాను."

"చూడనీరేమో!"

"వాళ్ళకి ఏం అధికారం వుంది,మానవుడు మానవుణ్ణి పశువుగా చూడడానికి?"

"నువ్వూ అదేగా చేస్తున్న పని?"

"నేనా?"

"మరి బలవంతంగా చొరబడేది పశువేగా?"

ఎంత నవ్వాము!

"సర్వసోదరభావం కలిగిస్తాను."

"సోదరుడితో బలవంతంగా కలబడి."

"కలబడితేగాని బుద్ధిరాదు."

"బుద్ధి తెచ్చుకునే ప్రమేయం లేనే లేదా ఏమిటి, ఇతర్లకి బుద్ధి తెప్పించడమే గాని?"

వీరన్నకి చాలా కోపం ఒచ్చింది.

"మీ వన్నీ వుత్తమాటలు. తీరిగ్గాకూచుని దేవుడి న్యాయం, ఏర్పాట్లు అనే మత్తుమందు, బద్ధకం. నాకు మరణమన్నా భయంలేదు."

"జీవితమంటే భయమన్నమాట?"

ఓడిపోయినా ననిపించిందో, లేక పూర్వపు గౌరవం తిరగబెట్టిందో 'అయితే ఏం చెయ్యమంటారు? ఇట్లానే హీనస్తితి ననుభవించమంటారా?" అన్నాడు వీరన్న.

"అన్ని స్థితుల్లోకీ హీనస్థితి ద్వేషం; మనుషుడో, దేవుడో తనకి హీనస్తితి నిచ్చాడనే కోపం, తిరుగుబాటు.

"ఇదంతా పూర్వం నించీ బ్రాహ్మణులు- బోధించిన విషం; తక్కిన జాతుల్ని అణగతొక్కి వుంచడానికి."

"అగ్రజాతుల్ని అణగతొక్కడానికి ఈనాడు తక్కిన జాతులు బోధిస్తున్న కాలకూట విషం ఈ ద్వేషం" అని గట్టిగా అన్నారు యోగిగారు.

"మీరు అగ్రజాతుల వేపా?"

"ద్వేషం లేనివారి వేపు."

"వారికి లేదా ద్వేషం?"

"ప్రస్తుతం పైకి లేదు. నువ్వు నీ ద్వేషంతో దాన్ని రగిల్చిందాకా."

"ఒక్క కులాలే కాదు; దేశాలు దేశాలమీద, బీదలు ధనికుల మీద తిరగబడి తమ హక్కుల కోసం నిలబడే జ్ఞానం, పటుత్వం వొచ్చాయి ఈనాడు."

"తిరగబడడం జ్ఞానమూ పటుత్వమూ కావు, అజ్ఞానం, బలహీనత, నిజమైన పటుత్వం తిరగబడదు. ఇదివరకు లొంగిపోయిన బలహీనతే తిరగుబాటులోకి రూపం మారింది. అంతే."

"మరి ఇట్లా అణిగి, నలిగి క్షీణించివలసిందే?"

"బలం లేనప్పుడే అవన్నీ జరుగుతాయి."

"ఇంకమాకు సుఖమనేది అఖ్కర్లేదా?"

"సరైన మాటలకి వొచ్చావు. సుఖం దేనిమీద ఆధారపడి వుందో ఆలోచించుకో. సమత్వం, స్నేహం, సహనం - వీటిమీద. దేవుడు లేకపోనీ, ఈ విషయాలు ప్రతి హృదయంలో వెలుగుతున్నాయి. వాటి నించి తప్పి సుఖం లేదు. ఒకరు అన్యాయం చేస్తున్నారని నువ్వు న్యాయం తప్పితే, నిన్ను కాపాడేందుకు రక్షణ ఏదీ? తగూపెట్టి హక్కులు సంపాయిస్తావు. సుఖా న్నెక్కణ్నించి తెచ్చుకుంటావు?"

ఇట్లా వాదించుకునే వాళ్ళు వాళ్ళిద్దరూ. కాని యోగిగారి మాటలు వీరన్నకి నచ్చలేదు. చీకిన పురాణ నీతులనేవాడు.

మా కెవరికీ తెలీకుండానే గ్రామ విప్లవాన్ని సిద్ధం చేశాడు. దసరా, మా వూళ్ళో పెద్ద పూజలు, పందిళ్ళు, సంతర్పణలు, కలశాలు, ఊరేగింపులు. ఆ హడావిడలో ఓ రోజు సాయంత్రం వచ్చిపడ్డారు హరిజనులు ఊరిమీద. కర్రలతో, నాకు తెలీగానే హడలిపోయినాను. ఎందుకంటే వీరన్న ఆంతర్యం నాకు తెలుసు.

"ఎబ్బే-యీ ప్రభుత్వం చేసే శాసనాలు ఏం లాభంలేదు. ఎన్నటికీ కలుపుకోరు మమ్మల్ని ఎన్ని శిక్షలతో బెదిరించినా, ఇంకా గ్రంథాలు వెతికీ తప్పించుకుంటారు. అట్లా కాదు. హరిజనులు విప్లవంచేసి మీ స్త్రీలకి హరిజన బిడ్డల్ని కనాలి" అనేవాడు.

అదీ నా భయం.

మా వూళ్ళో పెద్ద హరిజన సమస్య లేనేలేదు. ఆ ముసలి వాళ్ళని నొప్పించడం యెందుకని మరీ ఇళ్ళల్లో కలుపుకోలేదు మేము వాళ్ళని - అంతే.

"పోనీ వీరన్న పదేళ్ళు ఆగవోయ్. ఈ ముసలి వాళ్ళని చావనీ. మనందరం ఏకమవుదాం." అన్నాను.

"అప్పటికి నువ్వు ముసలివాడవై ఇప్పటి ముసలాళ్ళ మల్లేనే పట్టుబడతావు. నువ్వు లేకపోతే తక్కినవాళ్ళు నీ మాట సాగనీరు. అదేం లాభం లేదు" అన్నాడు, అతను చాలా కసిగా. నిజమేననిపించింది నాకూ.

ఆ దసరా నాడు ముందుగా హరిజనులు స్త్రీల గుంపు మీద పడ్డారు. వూరి మగ వాళ్ళు చాలామంది పొలాల్లోకి వెళ్ళిపోయినారు మధ్యాహ్నమే. నాకేం తోచలేదు. ఈనాడు హరిజనులు దుర్మార్గం చేసినా, రేపు మావాళ్ళు వాళ్ళని నాశనం చెయ్యక మానరు. చప్పున యోగి జ్ఞాపకం వొచ్చారు. ఒక్క పరుగు తీశాను ఆశ్రమానికి నా వీపు వెనక హరిజనులు బలవంతం చేస్తున్న స్త్రీల అరుపులు, వాళ్ళకి అడ్డుపడ్డ మా యువకుల గోల.

ఆశ్రమం చాలా ప్రశాంతంగా వుంది. చిలకలు గుంపులుగా ఎగురుతున్నాయి వేపచెట్ల మీదకి. నా కళ్ళముందు నెమ్మదిగా తొలిగిపోయినాయి ఉడతలు. గాలి తీరుబడిగా వీస్తోంది. చెట్టుకింద శాంతంగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కూచున్నారు స్వామిగారు, ఇద్దరు ముసిలమ్మలతో. నన్ను చూడగానే చిరునవుతో, "రా, కూచో" అన్నాడు.

హడావిడిగా నా కబురు కక్కాను. వెంటనే ఆ డెభ్భైఏళ్ళు దాటిన వృద్ధుడు లేచాడు.

"చేశాడా, అంత పనీ!" అంటో నా కంటే వడిగా పరిగెత్తుతున్నాడు. ఆయన అట్లా ఆదుర్దా పడడం నేను ఎన్నడూ చూడలేదు. పుటకలేదు చావు లేదు అనే వేదాంతికి అంత ఆదుర్దా, మమకారం ఎందుకు? ఎవరికోసం?

ఆయన చాలాసార్లు చెప్పారు మా వూరి పెద్దలతో-"కాలం మారుతోంది. ఎందుకు ఏర్పడ్డదో ఈవర్ణ బేధం-ఈ నాడు చాలా అన్యాయం, అసహ్యం. ఈభేదాన్ని తీసెయ్యండి. రెండు పేటల్నీ కలిపెయ్యడం" అని.

"పెద్దలు తమరుకూడా అట్లాంటి వర్ణసంకరాన్ని బోధిస్తారా? ఋషులు పెట్టిన నియమాలు" అన్నారు వాళ్ళు.

"ఈ నాటి ఋషిని నేను. నేను చెప్పేమాట వినండి" అనేవారు ఆయన. కాని ఎవరు వింటారు?

అయిదు నిముషాల్లో చేరుకున్నాం మా వూరు - ఆ దృశ్యం ఏం చెప్పను? ఈ లోపల మా స్త్రీలని ఎన్ని అవమానాలు చేశారో! దూరం నించి పొలాల్లోంచి పరుగెత్తుకు వొస్తున్నారు మా వాళ్ళు-కఱ్రలతో, కొడవళ్ళతో, చేతి కత్తులతో.

సరాసరి అమ్మవారి పూజ పందిరిలోకి వెళ్ళాం. అక్కడ జరిగిన అసహ్యం వర్ణించలేను. విగ్రహాన్ని పగలకొట్టారు. అమ్మగారి పీఠానికి ముందే వీరన్న నా భార్యని పట్టుకుని కిందపడేసి....పందిరి గుంజని పీకి ఒక్క దూకు దూకాను అడ్డపడ్డ స్వామిగారిని కింద పడతోసి. ఇంకా తన పెంపుడు కొడుకు మీదే మమత.

వీరన్న నన్ను చూసి అరుస్తున్న నా భార్యని వొదిలి పక్కనున్న కర్ర తీసుకుని నా మీదికి దూకాడు. తరవాత ఏం జరిగిందో ఇద్దరం కొట్టుకున్నాం. చూసేసరికి రెండు దెబ్బలూ మధ్య అడ్డం వొచ్చిన యోగి గారికి తగిలాయి. ఆయన "హరి హరీ" అంటో ప్రాణం విడిచారు.

నిర్ఘాంత పోయినాము ఆ రక్తం చూసి. అంతే. అక్కడితో ఆగి పోయింది ఆ వైరం. ఎక్కడివాళ్ళు అక్కడ నిలిచిపోయినారు.

హరిజనులూ, మేమూ అందరమూ కలిసి ఆయనకి సమాధి కట్టించాము. ఎంతమంది మా స్త్రీలని హరిజనులు ఏం చేశారో కిక్కురు మనకుండా ఊరుకున్నాము. వీరన్న కోరిక నెరవేరింది. స్వామిగారి అనుగ్రహాన పిల్లలు లేనివాళ్ళకి కొంత మందికి తొమ్మిది నెలల్లో పిల్లలు కలిగారు. మా ఊళ్లో హరిజన సమస్య లేదు. ఆదర్శమైన గ్రామం కింద వినుతి కెక్కింది. హరిజన సమస్యలను సాధించడానికి ప్రాణాలర్పించారిని యోగిగారి కీర్తిని పత్రికల నిండా అచ్చువేయించుకున్నాము. నాకూ, వీరన్నకూ ఆర్నెల్లు కైదుపడ్డది. ప్రతి సంవత్సరం హరియోగిగారికి ఈ ఉత్సవాలు చేస్తున్నాము. మొదటినుంచీ అంత గొప్ప సంస్కర్తకి ఆశ్రయమిచ్చి ఆయన అహింసా బోధనల ప్రకారం నడుచుకున్న యోగ్యులకింద మా ఊరి పేరుని దేశమంతా చాటుకున్నాము. మా మూలనే హరియోగిగారు అంత గొప్పవారైనట్టూ ప్రగల్భా లాడుతున్నాము ఈనాడు."

◆ ◆ ◆

*రచనాకాలం : **1946***

*ప్రచురణ : (ఆరాత్రి - కథలు) ఎమెస్కో, **1971***